

PERIODUS PRIMA

HISTORIÆ PHILOSOPHIÆ

CAPUT PRIMUM

EPOCHA PRIMA HUIUS PERIODI

§ I

Philosophia hebræorum.

Sunt, qui velint, nullam apud Hebræos extitisse veri nominis philosophiam; sed immerito: quandoquidem non solum in ipsorum libris divinis philosophia satis perfecta continetur, sed præterea opiniones ac systemata conflantur propria ratione, ex quo cum chaldeis, ægyptiis, græcis ac

combinées ensemble: l'une *positive* et traditionnelle, l'autre *rationnelle*.

La distinction de ces deux doctrines se retrouve dans toute l'antiquité: c'est comme la clef qui ouvre l'intelligence de la philosophie ancienne. Aristote lui-même en parle très clairement: il fait mention d'une division des savants en deux classes, comme d'une division généralement admise: les uns s'appelaient *théologiens*; les autres se nommaient *philosophes*. Les théologiens devaient être ceux qui s'occupaient à recueillir et à pénétrer le sens des vérités que Dieu communiqua aux hommes dès les premiers âges du monde, et qui n'ayant jamais été entièrement perdues, s'étaient transmises de bouche en bouche, et de génération en génération. Au contraire, les philosophes devaient être ceux qui, loin de s'en tenir à la tradition et à l'autorité, n'y faisaient presque aucune attention, mais s'appliquaient, à l'étude des vérités, en prenant pour guide le raisonnement individuel. » *Ideol. et Log.*, sect. 4.^a, cap. I, art. 26.

romanis, temporis lapsu, litterarium commercium habuere. Hinc Hebræorum philosophia, altera pure *traditionalis*, quæ sacris litteris continetur: altera ex traditionali et rationali *mixta* distingui commode potest.

1.º Philosophia traditionalis.

a) Existit Deus, ens summum, infinitum, spirituale, æternum, omnipotens, summe sanctum ac felix, nulla alia re præter seipsum indigens.

b) Hic Deus, non ex necessitate, sed libera voluntate mundum creavit, id est, ex nihilo eduxit; qui mundus hominum usui et commode tamquam fini proximo destinatus est.

c) Est autem homo creatura coalescens ex corpore et anima rationali, quæ spiritualis existit ac immortalis, ad supernam felicitatem libere consequendam in altera vita per cognitionem, amorem et fruitionem æternam ipsius Dei destinata.

d) Voluntas Dei, quatenus sanctissima ac ipsius intellectu infinito regulata, constituit regulam primariam et absolutam actionum moralium hominis, ac proinde ex ea originaliter derivantur leges, officia et jura hominum quoad Deum, quoad seipsos, et quoad alios homines.

e) Homo, quia per peccatum libere amisit dona supernaturalia ipsi a Deo primitus collata, morti, tumultui passionum ac miseriis, tam physicis, quam intellectualibus ac moralibus, remansit obnoxius, a quibus Dei auxilio et supernaturali redemptione liberatur.

2.º Philosophia mixta ex traditionali et rationali.

Jam ante Christi tempora, et probabiliter paulo post captivitatem babilonicam, Judæorum sapientes in tres sectas scissi sunt. Ex quibus

a) *Essenii* docebant, hominum animas spirituales et immortales corporibus quasi carceribus includi; ac eas quæ illecebras carnis vitarent, æternis gaudiis; eas vero, quæ voluptatibus inservirent, æternis suppliciis post mortem deputandas. Hinc, a corporis voluptatibus abhorrentes, contem-

plationem divinarum sectabantur. Essentii mysticismum apud Judæos quodammodo repræsentabant.

b) *Saducæi* statuebant: 1.º animam immortalem non esse; 2.º nullas esse pœnas, vel præmia post mortem; ac proinde nec dari resurrectionem corporum; 3.º non agnoscebant existentiam angelorum sive spirituum homini superiorum. Unde epicureismum, sive materialismum apud Judæos *Saducæi* repræsentabant.

c) *Pharisæi* tuebantur: 1.º animæ immortalitatem, pœnas et præmia, resurrectionem hominis, et angelorum existentiam, adversus *Saducæos*; 2.º simul tamen admittebant quamdam animarum metempsychosim; 3.º præter libros sacros, quos sæpe præpostere interpretabantur, sectabantur orales multas traditiones, quas a Moyse per majores se accepisse, gloriabantur. Hinc illud apud rabbinicos libros tritum: «Moses accepit legem oralem in monte Sinai et tradidit eam Josuæ, Josua autem senioribus, seniores prophetis, prophetæ eum tradiderunt viris magnæ Synagogæ, quæ floruit ætate Esdræ et Nehemiæ.»

3.º Ex hac orali traditione, cujus ope sensum mysticum ac secretum Scripturæ Rabbinici affingebant, originem duxerunt Thalmud et philosophia cabalistica (sic dicta ex *Kabbalah*), quæ apud Judæos postea viguit. Nam, post excidium hierosolimitanum, traditiones illas orales et secretas mandarunt scriptis sub nomine *Mischnæ*; atque tandem, eas permixcendo cum doctrinis orientalibus et græcis, systema quoddam conflarunt, quod in Thalmud ac in libris cabalisticis continetur. Hoc porro systema, præter plura peregrina ad orientalium morem, sequentia continet:

a) Deus est lumen primævum et purissimum, ex quo per successivas et decrescentes emanationes omnia mundana entia processerunt, ita ut quævis emanatio præcedens sit origo subsequens, eaque perfectior.

b) Hinc, quo res existit per emanationem a Deo primævo lumine remotiorem, imperfectior evadit, ita tamen ut, quantumvis remota, vera emanatio sit illius primæ substantiæ.

c) Itaque ipsa materia, quæ ultima est emanatio, revera est substantia spiritualis, sicut primævum lumen, ex quo emanat, ac dici potest *carbo Dei*, quasi condensatio radiorum illius luminis.

d) Primus homo, *Adam Kadmon*, est prima emanatio ex Deo, ac etiam est Messias, in quo et per quem mundus præfatis successivis et decrescentibus emanationibus ex Deo Patre procedit.

4.º Inter philosophos Judæos merito annumeratur Philo, Christo coævus et Alexandria natus, qui systema conflavit ex doctrinis Judæorum cum ideis orientalibus ac græcis, præsertim Platonis, permixtis. Apud ipsum:

a) Mundus originem ducit ex Deo et materia tamquam duobus principiis æternis; ita ut Deus sit ens infinitum, immutabile et incomprehensibile; materia vero principium recipiens a Deo formam et vitam.

b) Intelligentia infinita Dei, quatenus continet ideas archetypas rerum omnium, sive possibilium, dicitur *Logos* et *Filius Dei*; et hujusmodi *Logos* est id, juxta quod Deus mundum, tam intelligibilem, quam visibilem, formavit.

c) Rationalis anima, præter partem *rationalem*, completitur aliam partem *irrationalem*, passione et cupiditate constantem: qui partem rationalem sequuntur, id est, boni, prænio post mortem fruuntur; mali vero, in alia corpora migrare coguntur.

d) Deus, ens infinitum et purissimum lumen, non discursu aut ratiocinio, sed quadam immediata intuitionem ac per extasim animæ ab homine intelligitur.

Observationes.

Prima. Infertur ex dictis, Judæorum philosophiam thaludicam et cabalisticam pantheismum emanationis involvere; Philonis vero philosophiam dualismum ac theoriam idearum Platonis, simul cum metempsychosi ac aliis doctrinis pythagoricis et orientalibus.

Secunda. Nihilominus, quod ad Philonem attinet, difficile est ejus systema dilucide ac tuto capere, quoniam, ut viri

critici adnotarunt, contradictoria et diversa in diversis libris docere, videtur. Sic, v. gr., hominis anima quandoque apud ipsum post mortem manere in propria personalitate videtur; quandoque vero affirmare videtur, ipsius personalitatem in morte evanescere, ita ut in esse et per esse Dei absorbeatur.

§ II

Philosophia Indorum.

Indorum philosophia dispesci etiam potest in *traditionalem*, quo nomine nuncupo eam, quæ continetur tum in libris *sacris*, tum in philosophicis, libris *sacris* consentaneis; ac *rationalem*, quæ continetur *systematibus* per solam rationem, nullo habito respectu ad libros *sacros*, elaboratis. Libri *sacri* Indorum *Vedæ* nominantur, ac *quatuor* numerantur: *Rig-Veda*, *Yadjour-Veda*, *Sama-Veda* et *Atharva-Veda*. Auctor horum librorum habetur *Vyasa*, de quo dubitatur, utrum singularis sit scriptor, vel potius *designet* plures *compilatores*, eo quod *Vyasa compilatorem* significet.

Systemata libris *vedicis* consentanea sunt *Mimansa*, cujus auctor habetur *Djāmini*; et *Vedanta*, cujus auctor habetur *prædictus Vyasa* compilator *Vedarum*. Præcipua vero systemata heterodoxa, seu libris *vedicis* non consentanea, sunt *Djainas* et *Budhas*. Sed tam hæc, quam priora, sub *multiplici* librorum ac *systematum forma* continentur et *exponuntur*. Ast nobis summa tantum *capita* philosophiæ *traditionalis* et *rationalis* breviter *exponere* licet.

1.º Philosophia traditionalista.

a) Substantia prima et infinita, quæ *Brahm* dicitur, extitit ab æterno indeterminata, indistincta ac veluti unitas pura, somno divino dedita et absque sui *conscientia*.

b) Ex hujusmodi somno *evigilans Brah*m, transit ab indeterminatione ad *determinationem*, fitque potentia creatrix et *intelligentia* determinata, ex qua *primitus* emanat *Maya*,

id est, materia, seu *illusio*, quæ est veluti origo *phænomenorum* particularium et *individuum*.

c) Simul cum *Maya*, vel materia, emanavit ex sinu *Brahm Brahma*, qui creator, *Vischnu*, qui conservator, et *Schiva*, qui destructor formarum ac *phænomenorum*, qui in mundo cernuntur, habentur. Atque hæc est *Trimurti* philosophiæ *indicæ*, in qua *Trinitatem* catholicam immerito quidam *rationalistæ* suspexerunt.

d) Secunda *præfatæ Trimurti* persona, *Vischnu*, pluries in terram descendit, ut *varias incarnationes* et *transformationes* subiret, quarum *narrationi* nuncupatur maxima pars *Vedarum*.

e) Hominis *animæ* *immortales* quidem existunt; at *continuo* de corpore in corpus *transmigrant*, qua *metempsychosi* purificantur, ac tandem *universali animæ* uniuntur, in qua absorbeantur.

f) Denique, in *systemate Vedanta*, in quo *Vedarum doctrina* evolvitur, docetur, quod via ad *felicitatem*, ultimaque *perfectissima* ac *universalis* hominis *scientia* positæ sunt in *cognitione* hujus *veritatis*: *Brahma solus existit, et quidquid non est Brahma, est illusio*.

g) Hinc homo in *duplici* statu existere potest quoad *possessionem scientiæ* dum existimat, entia, quæ in mundo *apparent*, esse *objective realia* ac inter se *distincta*, versatur in statu *somnii*, dum e contra agnoscit, omnia idem esse cum *Brahma*, ita ut extra ipsum nihil *reale* existat, tum versatur in statu *vigiliæ*.

2.º Philosophia rationalis.

Systemata heterodoxa, quæ a *Vedis* recedunt, vel saltem *abstrahunt*, sigillatim *exponere* non licet, ex *suscepti operis* consilio et *brevitate*. Sufficiat igitur *commemorare* ea, quæ *celebriora* sunt. Inter quæ *annumerantur*

A) Philosophia *Nyaya*, cujus auctor habetur *Gotama*. Logicam præcipue continet: 1.º *exponit* *argumentationem* *sylogismo* analogam, quæ constat *propositione* seu *thesi*, *ratione*, *exemplo*, *applicatione* seu *assumptione*, et *conclusio-*

ne; 2.º sex cathogorias vel prædicamenta assignat, nempe, *substantiam, qualitatem, actionem, universale, proprium* seu particulare, et *relationem*; 3.º docet, animam hominis esse spiritualement, et a corpore distinctam et independentem. Unde *Nyaya* haberi potest tamquam philosophia reliquis indicis systematibus præstantior, utpote rationi et veritati magis consentanea.

B) Philosophia *Sankhya*, cujus auctor *Kapila* habetur. Sensualismum ac materialismum continet, quippe docet: 1.º sensationem esse facultatem unicam, qua res cognoscimus, quamvis inductionem ac traditionem hominum ei adjungat; 2.º primum principium rerum esse materiam æternam, informem, indivisam, quæ producit et non est producta; 3.º animam hominis ex materia originem ducere, atque ex combinatione aliorum elementorum exurgere.

C) Est et alia philosophia *Sankhya*, quæ dicitur *Patandjali*, quia hic ejus auctor habetur. Sicut prior ad materialismum, ita hæc posterior ad mysticismum purum vergit. Nam inter alia hæc habet: 1.º vera hominis felicitas et scientia omnem actionem excludit, ac in perfecto otio et quiete reperitur; 2.º fides et contemplatio Dei, id est, entis absoluti, bonitatem et malitiam actionum excludit, nam «mente devotus in hoc ævo utraque dimittit, bene et male facta;» 3.º Deus est ens in seipso seu indeterminatum, quod cum in omnibus rebus reperitur, in omnibus reperitur Deus, seu omnia sunt Deus, quatenus omnia ratione n entis participant; 4.º per extasim et contemplationem homo absorbetur tandem et extinguitur in Deo.

Observationes.

Prima. Philosophiam budhicam omittimus, quia adhuc satis non constat de Budhaistarum vero systemate scientifico, quamquam conjectari licet, eos animam hominis mortalem efficere.

Secunda. Ex dictis facile colligitur, falli eos, inter quos Balmes, qui pantheismum in philosophia Indorum renuunt agnoscere. Siquidem, sive orthodoxa, sive heterodoxa illo-

rum systemata inspiciantur, in omnibus ferme perspicue sese offert pantheismus seu identitas absoluta et substantialis rerum. Quinimmo, ipsa philosophia *Sankhya* *Kapilæ*, quæ, ut vidimus, materialismum profitetur, ex alia parte ad identificationem omnium cum materia vergit, ita ut inficietur objectivam realitatem ipsius *ego* humani singularis. Ait enim, si fides Colebrooke: *Ego non existo; nec ego, nec ali-quid, quod sit mei, vere existit.*

Tertia. Apud Indos observantur cuncta fere systemata, quæ postea tum apud Græcos, tum apud occidentales populos extra doctrinam catholicam prodierunt; unde initia philosophiæ pure rationalis eis tribui merito posset ¹.

§ III

Philosophia Sinensium, Persarum et Ægyptiorum.

Horum populorum philosophiam jungimus, tum quia certa monumenta ad ipsorum doctrinas tuto dijudicandas non habemus, tum maxime quia theologiam ac religionem, potius quam philosophiam proprie sapiunt illorum systemata.

A) Duo præcipui philosophi apud Sinenses celebrantur, quorum primus *Lao-tseo*, 604 ante Christum natus, scripsit opus inscriptum: *Tao-te-king* (*Liber viæ et virtutis*), in quo, præter metaphysica quædam circa Dei naturam rerumque emanationem ex divina substantia, fusius de moralibus disserit. Alter Sinensium philosophus Confucius (*Khoung-fu-tzée*), 551 ante Christum natus, quantumvis maxima veneratione et cultu Sinenses eum prosequantur, potius compilatoris quam philosophi nomen meretur; quandoquidem libri, qui ipsi tribuuntur, moralia quædam solum conti-

¹ "L'Orient est le berceau de la civilisation et de la philosophie; l'histoire remonte jusqu'à, et pas plus haut." Cousin, *Histoire de la Phil.*, lect. 5.^a